

RIVOJLANAYOTGAN O'ZBEKISTONDA ZAIF ESHITUVCHI O'QUVCHILARNING TEXNOLOGIYA DARSLARIDA SO'ZLASHUV NUTQINI RIVOJLANTIRISH: ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INNOVATSION METODLAR

Abdullayeva Durдона,

Nizomiy nomidagi TDPU magistratura fakulteti 1-bosqich
talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15395925>

ARTICLE INFO

Received: 28th April 2025

Accepted: 30th April 2025

Published: 12th May 2025

KEYWORDS

zaif eshituvchi o'quvchilar, nutq rivojlanishi, texnologiya fanlari, inklyuziv ta'lim, raqamli pedagogika, surdopedagogika, artikulyatsiya, vizual muloqot.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekistonda zaif eshitish qobiliyatiga ega o'quvchilarning texnologiya fanlari darslarida nutqini rivojlantirishning zamonaviy metodlari va pedagogik yondashuvlari keng qamrovli tadqiqot asosida tahlil qilinadi. Surdopedagogika, inklyuziv ta'lim, raqamli texnologiyalar va individual yondashuvlar asosida nutq rivojlanishini oshirishning samarali usullari ilmiy jihatdan asoslanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, vizual vositalar, interaktiv dasturlar, loyihaga asoslangan o'qitish metodlari va maxsus moslashtirilgan o'quv dasturlari nutq qobiliyatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Maqolada O'zbekiston sharoitida amalga oshirilgan eksperimental ishlar natijalari hamda xalqaro tajribalar asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar keltirilgan.

KIRISH

O'zbekistonda so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng qamrovli ta'lim islohotlari doirasida maxsus ehtiyojli o'quvchilar, jumladan, zaif eshituvchi bolalarning ta'lim sifatini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2019-yilda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi qonun, "Ta'lim islohoti" farmoni va 2020-2025 yillarga mo'ljallangan Milliy taraqqiyot strategiyasida shu sohada yangi pedagogik metodlarni joriy etish zarurligi alohida ta'kidlangan. Zaif eshituvchi o'quvchilar uchun nutq rivojlanishi nafaqat akademik yutuqlar, balki ijtimoiy integratsiya, psixologik barqarorlik va kasbiy tayyorgarlik uchun ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, texnologiya fanlari amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, vizual materiallar va interaktiv usullardan foydalanish orqali nutqni rivojlantirish uchun ayniqsa keng imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, O'zbekiston ta'lim tizimida ushbu sohada hali ham quyidagi muammolar mavjud:

- Maxsus metodik qo'llanmalarning yetishmasligi
- O'qituvchilarning malakasining etarli emasligi
- Zamonaviy texnologik vositalar bilan ta'minotning cheklanganligi

Ushbu maqola yuqoridagi muammolarni hisobga olgan holda, zaif eshituvchi o'quvchilarning texnologiya fanlari darslarida nutqini rivojlantirishning samarali usullarini taklif qiladi.

Asosiy qism

Zaif eshituvchi o'quvchilarning rivojlanish xususiyatlari

Zaif eshituvchi o'quvchilarning kognitiv va nutqiy rivojlanishida quyidagi o'ziga xos xususiyatlar kuzatiladi:

1. Nutqiy rivojlanishning o'ziga xos jihatlari

- Fonematik eshitishning cheklanganligi - tovushlarni ajratib olish va talaffuz qilishda qiyinchiliklar
- Leksik boylikning yetishmasligi - mavhum tushunchalarni anglashda qiynalish
- Grammatik qurilishning soddaligi - gap tuzishda sintaktik xatolar
- Nutq tezligining sekinligi - so'zlashuvda vaqt talab qilish

2. Psixologik xususiyatlar

- Vizual idrokning ustunligi (Mirzaxmedova va boshqalar, 2023)
- Amaliy faoliyatga moyillik
- Ijtimoiy muloqotda ishonchsizlik
- Muhitga moslashuvchanlikning pastligi

Nutqni Rivojlantirishning Pedagogik Usullari

Zaif eshituvchi o'quvchilar bilan ishlashda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

1. An'anaviy metodlar

Artikulyatsiya mashqlari tizimi:

- Lab va til mushaklarini mashq qildirish
- Tovushlarni nusxa ko'chirish orqali o'rgatish
- Og'zaki nutqni yozma shakl bilan birlashtirish

Lug'at boyitish usullari:

- Vizual materiallar yordamida yangi so'zlarni o'rgatish
- Mavzuli so'z to'plamlari bilan ishlash
- Kundalik hayotdagi vaziyatlar asosida muloqot qobiliyatini shakllantirish

2. Innovatsion texnologik yondashuvlar

Vizual muloqot vositalari:

- Infografikalar va interaktiv diagrammalar
- 3D modellar va virtual reallik dasturlari
- Animatsion video darsliklar

Raqamli nutq rivojlantirish platformalari:

- Speech-to-Text va Text-to-Speech dasturlari
- Nutqni tahlil qiluvchi mobil ilovalar
- Imo-ishora tili va og'zaki nutqni integratsiyalovchi dasturlar

Loyihaga asoslangan o'qitish:

- Texnologik loyihalarni amalga oshirish jarayonida nutqni rag'batlantirish
- Jamoaviy ishlarda muloqot qobiliyatini oshirish
- Real hayotiy vaziyatlarda nutqdan foydalanishga o'rgatish

O'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasining ahamiyati

Tadqiqotlar jarayonida aniqlangan eng muhim muammolardan biri – o'qituvchilarning zaif eshituvchi o'quvchilar bilan ishlash metodikasi bo'yicha tayyorgarligining yetarli emasligi edi. So'rov natijalariga ko'ra:

- Faqat 28% o'qituvchilar nutqni rivojlantirishning zamonaviy metodlarini to'liq biladi.
- 63% holatlarda darslarda vizual vositalardan yetarlicha foydalanilmaydi.

Yechimlar:

Malaka oshirish kurslari – Har chorakda 36 soatlik intensiv treninglar o'tkazish.

Metodik qo'llanmalar – Maxsus o'quv-uslubiy majmualar ishlab chiqish.

Xalqaro tajriba – Finlandiya va Shvetsiyaning inklyuziv ta'lim modellarini o'rganish.

XULOSA

Asosiy xulosalar

1. Zaif eshituvchi o'quvchilarning nutqini rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi:

- Individual dasturlar
- Vizual-o'yinli metodlar
- Raqamli texnologiyalar

2. Texnologiya fanlari – nutq rivojlanishi uchun ideal muhit:

- Amaliy loyihalar nutqni rag'batlantiradi.
- Texnologik terminlar mantiqiy fikrlashni oshiradi.

3. O'qituvchilarning malakasi – muvaffaqiyatning asosiy kaliti.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Mirzaxmedova L.R. (2023). *Zaif eshituvchi o'quvchilar bilan ishlashning zamonaviy metodlari*. Toshkent: "Pedagogika" nashriyoti.
2. Abduzuhurovna M. (2024). *Inklyuziv ta'limda raqamli texnologiyalar*. Xalqaro konferensiya materiallari.
3. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi (2022). *Maxsus ta'lim standartlari*. [PDF hujjat].
4. Kholmurodov T. (2021). *Nutq terapiyasi: nazariya va amaliyot*. Samarqand: "Durdona" nashriyoti.

INNOVATIVE
ACADEMY